

BAKI ALI NEFT MƏKTƏBİ
BAKU HIGHER OIL SCHOOL

Ümummilli lider Heydər Əliyevin anadan olmasının
99-cu ildönümünə həsr olunmuş

TƏLƏBƏ VƏ GƏNC TƏDQIQATÇILARIN **III BEYNƏLXALQ ELMİ KONFRANSLARI**

18-29 April 2022, Bakı, Azərbaycan

18-29 April 2022, Baku, Azerbaijan

THE THIRD INTERNATIONAL STUDENT **RESEARCH AND SCIENCE CONFERENCES**

dedicated to the 99th anniversary of the
National Leader of Azerbaijan Heydar Aliyev

Tezislər / Theses

www.bhos.edu.az

ELEKTRON KOMMERSİYA PROSESLƏRİNDƏ MÜASİR AVTOMATLAŞDIRMA VASİTƏLƏRİNİN TƏTBİQİ MƏSƏLƏLƏRİ

Roza O.Şahverdiyeva¹, Ülkər H.Haqverdiyeva²

^{1,2}AMEA *İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu,*
Bakı, Azərbaycan

shahverdiyevr@gmail.com¹; ulker_haqverdiyeva@mail.ru²

Elmi rəhbər: İqtisad üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Əlövsət Q.Əliyev

Açar sözlər: ticarət, e-kommersiya, 4.0 Sənaye inqilabı, innovativ texnologiyalar, rəqəmsal transformasiya

1. GİRİŞ

4.0 Sənaye inqilabının texnologiyaları olan Əşyaların İnterneti, kiberfiziki sistemlər, böyük verilənlər, süni intellekt kimi müxtəlif texnoloji yeniliklərin tətbiqi iqtisadi proseslərin tərkib hissəsi olan ticarətdə rəqəmsal transformasiya prosesinin sürətlənməsinə, ənənəvi ticarətin elektron ticarətlə əvəz olunmasına şərait yaratmışdır. Xüsusən, son dövrlərdə COVID-19 pandemiyası səbəbindən bir çox müəssisə və iş yerlərinin bağlanması, insanların e-ticarətə olan tələbatının artmasına səbəb olmuşdur. E-kommersiyanın inkişafı malların və xidmətlərin dünya bazarına asan daxil olmasını təmin edir, ənənəvi maneələri dağıdaraq korporasiya nümayəndələrinin qlobal sazişlərə qoşulmasına imkan yaradır [Əliyev və b., 2010]. Elektron ticarət bazarının inkişafı şəraitində müəssisələr, rəqabətə davam gətirmək, müştəri tələblərini qarşımaq məqsədilə innovativ texnologiyaların tətbiqi ilə e-ticarət üzrə təqdim edilən xidmətləri mütəmadi təkmilləşdirməlidirlər [Костин и другие, 2020]. Bu baxımdan da hazırda e-ticarət ekosistemində rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi ilə meydana çıxan problem xarakterli proseslərin müvafiq vasitələrlə və metodlarla avtomatlaşdırılmasına həsr olunan bu məqalənin mövzusu aktual hesab olunan məsələlərdəndir.

2. 4.0 SƏNAYE İNQİLABI PLATFORMASINDA TİCARƏT SİSTEMLƏRİNDƏ PROSESLƏRİN AVTOMATLAŞDIRILMASININ MÜASİR TEXNOLOGİYALARI

E-ticarət texnologiyası alıcı və satıcılara əlverişli imkanlardan eyni dərəcədə istifadə etməyə imkan verir [Əliyev və b., 2010]. 4.0 Sənaye inqilabı platforması müştərilərlə qarşılıqlı əlaqələrin, təchizat və dəyər zəncirlərinin idarə edilməsi kimi əksər proseslərin real-vaxtda avtomatlaşdırılmış qaydada yerinə yetirilməsini təmin edən *e-ticarət ekosisteminə* keçidi zəruri edir. E-ticarət ekosistemində proseslərin avtomatlaşdırılmasının müasir texnologiyalardan və vasitələrdən bəzilərinə aşağıdakıları aid etmək olar: *Əşyaların interneti (IoT)* – əsasən təchizat zəncirinin idarə edilməsi və logistika xidmətlərinin avtomatlaşdırılmasında tətbiq olunan texnologiyadır. Bu texnologiyanın tətbiqi ilə, obyektlərin fiziki məkanını təyin etməyə imkan verən izləyici sistemlər, əlaqələndirilmiş/qoşulmuş ağıllı cihazlar (məsələn, mallar üzərinə yerləş-

dirilən və onların yerini təyin edən elektron çiplər və sensorlar) vasitəsilə, sifarişin cari vəziyyəti haqqında müştərinin avtomatik məlumatlandırılması təmin edilir [Mohdhar et al., 2021]. *Böyük verilənlər (Big Data)*–ticarət sistemlərində müştəri xidmətlərinin avtomatlaşdırılması, xüsusən müştərilərə fərdi yanaşmanın təmin edilməsində istifadə olunur. Böyük verilənlər müştərilərin alış-veriş davranışları, həyat təzi və məkan-zaman vəziyyəti haqqında məlumatları qeyd edir [Yang Shen, 2020]. Bu verilənlərin analitik emalı, müəssisələrə istifadəçi mərkəzli vahid marketing sistemi qurmağa imkan verir. *Çatbot (Chatbot)* – süni intellektin tətbiqinə əsaslanan proqram təminatı olub, istifadəçilərlə real-vaxtda səsli və ya yazılı əlaqənin yaradılmasında istidadə olunur [Siddharth et al., 2015]. E-ticarət sistemlərində proseslərin avtomatlaşdırılması ilə bağlı qeyd edilən ideyaların reallaşdırılmasında və adları çəkilən texnologiyaların uğurlu tətbiqinin əsasında süni intellekt, data analitikası, maşın öyrənməsi, bulud hesablama kimi elmi-texnoloji innovasiyaların tətbiqi dayanır.

3. AZƏRBAYCANDA TİCARƏTİN İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ

Ölkədə elektron ticarətin təkmilləşdirilməsi, e-ticarət platformalarının və ödəniş sistemlərinin qurulması üzrə mühüm işlər görülməkdədir. “Azexport.az” portalının “Amazon”, “eBay”, “Alibaba” kimi 15-dək beynəlxalq e-ticarət platformasına inteqrasiya olunan portala dünyanın 145 ölkəsindən daxil olan ixrac sifarişlərinin həcmi 2 milyard 720 milyon ABŞ dolları təşkil etmişdir [<https://ereforms.gov.az/az/media/xeberler/azexport-az-made-in-azerbaijan-mehsullarini-amazon-ve-ebay-de-satisa-cixarib-343>]. Hazırda Azərbaycanda “Azericard”, “e-pul.az”, “milliön.az” kimi müxtəlif onlayn ödəniş portalları fəaliyyət göstərməkdədir. Mobil ödəniş və elektron pul kisəsi xidmətləri təklif edən “Apple Pay” ödəniş sisteminin ölkədə fəaliyyətə başlaması təmin edilmişdir. “unimall.az”, “umico.az” kimi e-ticarətin B2C modeli üzrə fəaliyyət göstərən və ölkənin müxtəlif İnternet-mağazalarını özündə cəmləşdirən tam funksional e-ticarət platformaları yaradılmışdır və hazırda müasir texnologiyalar əsasında inkişaf etdirilməkdədir.

4. NƏTİCƏ

Müştərilərlə münasibətlərin idarə edilməsində, müəssisə daxili əməliyyatların optimallaşdırılmasında və ticarət üzrə digər xidmətlərin təkmilləşdirilməsində müasir avtomatlaşdırma meyanizmlərinin tətbiqi müsbət nəticələrə gətirir. E-ticarətdə proseslərin avtomatlaşdırılmasına Əşyaların İnterneti, böyük verilənlər, süni intellekt, bulud hesablama kimi müasir texnologiyaların tətbiqinin genişlənməsi gələcəkdə e-ticarət sistemlərinin inkişafında yeni perspektivlərin yaranmasına təkan verəcəkdir. Göstərilən innovativ texnologiyaların tətbiqi ilə gələcəkdə ölkədə e-ticarətin səmərəli inkişafına, Azərbaycanın regionda e-ticarət üzrə aparıcı ölkələrdən birinə çevrilməsinə nail olmaq olar.

Ədəbiyyat

1. Əliyev Ə.Q., Abbasova V.Ə., Abidini M. Elektron kommertiya texnologiyalarının həyata keçirilməsinin tənzimlənməsi məsələləri. İnformasiya Cəmiyyəti Problemləri, 2010, №1, səh.41-47.
2. Костин К.Б., Субоч А.Н. Современные бизнес-модели электронной коммерции. Russian Journal of Innovation Economics. 2020, Том 10, №3, стр.1623-1648.
3. Mohdhar A., Shaalan K. The Future of e-commerce systems: 2030 and Beyond. Springer Nature Switzerland, 2021. pp.311-330.
4. Siddharth Gupta, Deep Borkar, Chevelyn De Mello, Saurabh Patil. An e-commerce website based Chatbot. International Journal of Computer Science and Information Technologies (IJCSIT), 2015, vol.6(2), pp.1483-1485.
5. Yang Shen. Application of Big Data technology in e-commerce. International Conference on Machine Learning and Computer Application. Conference Series. 2020, volume 1682, pp.1-5.

NEFT SƏNAYESİNDƏ ELEKTRON TULLANTILAR PROBLEMİ VƏ ONUN İDARƏ OLUNMASI PROSESLƏRİNİN AVTOMATLAŞDIRILMASI

Məleykə M.Paşayeva

*AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu,
Bakı, Azərbaycan
ibishova96@mail.ru*

Elmi rəhbər: t.f.d., dos. Bikəs S.Ağayev

Açar sözlər: ekoloji iqtisadiyyat, elektron tullantıların idarə olunması, 4.0 Sənaye inqilabı

1. GİRİŞ

Müasir informasiya cəmiyyəti quruculuğu prosesində çox aktual məsələ kimi xarakterizə olunan sənaye və elektron tullantıların idarə edilməsi - tullantıların yığılması, toplanması, nəqli, yerləşdirilməsi, ilkin və təkrar emalı, utilizasiyası əməliyyatlarından ibarət kompleks fəaliyyətdən ibarətdir. 4.0 Sənaye inqilabı elementlərinin neft sənayesində elektron tullantıların səmərəli idarə olunmasında tətbiq olunması dünya iqtisadiyyatının inkişafında əsas istiqamətlərdən birinə çevrilmişdir. "Bakı şəhərində məişət tullantıları ilə bağlı idarəetmənin təkmilləşdirilməsi haqqında" Ölkə Prezidentinin Sərəncamı [<https://president.az/az/articles/view/52215>] və "Azərbaycan Respublikasında bərk məişət tullantılarının idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsinə dair Milli Strategiya" sirkulyar iqtisadiyyatın inkişafında, tullantısız texnologiyaların inkişafında mühüm mərhələ olmuşdur. Sənaye və elektron tullantıların davamlı idarə olunması ölkənin sosial-iqtisadi siyasət istiqamətinin tərkib komponentidir. Gələcək üçün təbii ehtiyatların istifadəsini azaltmaq və təkrar emal vasitəsilə tullantıların geri qaytarılmasını təmin etmək əsas məqsəddir.